

Валентина Іванівна Мірошніченко,

доктор педагогічних наук, доцент, начальник кафедри теорії та історії держави і права Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У статті здійснено обґрунтування доцільності використання засобів масової інформації як засобу формування політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників. Автор звертає увагу, що будь-яка політична подія, явище, відображені в засобах масової інформації, значно збільшують свою значущість, мають більший вплив, бо про них знає велика кількість осіб, споживачів інформації. Активне використання засобів масової інформації як засобу формування політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників має відбуватися як на заняттях, так і в позанавчальний час.

Ключові слова: політична культура, засоби масової інформації, компоненти політичної культури, майбутні офіцери-прикордонники.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професія зобов'язує майбутніх офіцерів-прикордонників вникати в усі сфери суспільного життя, в тому числі – політичну. Політична культура офіцера-прикордонника займає важливе місце в структурі його професійної культури, тому що його діяльність існує у сфері важливих політичних явищ – держави і права. В наш час завдяки революції гідності відкриваються перспективи для нового наповнення відношень між державою та людиною. Проголошується, що держава перебуває на службі людини. Практично, будь-яка діяльність держави трансформується через діяльність її органів, в тому числі і освітня, і правоохоронна. Але реалії нашого життя, поки що, не досягли бажаного рівня прояву політичної культури громадян загалом та прикордонників у тому числі. Має місце деяка політична невпевненість, розгубленість, дефіцит політичних переконань. Часто-густо це стає перешкодою виваженій політичній стратегії у правоохоронній діяльності,

сприяє непродуманості політичних наслідків професійних дій прикордонників.

З іншого боку, можна констатувати, що інформаційна сфера, як ніяка інша галузь суспільного життя, віддзеркалює всі досягнення і всі суперечності нашого часу. “Інформаційна революція” наприкінці ХХ сторіччя сформувала нові реалії, коли вільний обмін інформацією стає складовою сутності й одним з основних чинників суспільного розвитку.

Засоби масової інформації в сучасних умовах набувають визначальної ваги. Можливість постійних контактів громадськості на сторінках преси, у теле-, радіоефірі консолідує людей, виступає потужним чинником суспільного розвитку. Тому неможливою є недооцінка використання засобів масової інформації як засобу формування політичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема формування політичної культури майбутніх фахівців не є новою. Результати аналізу наукових праць з проблеми формування політичної культури майбутніх фахівців дозволяють зробити висновок, що вчені В. Лозова, Л. Овдiєнко, О. Рябов Г. Троцко, Г. Тимошук, В. Чистяков та інші науковці розглядають політичну культуру фахівця як складову його професійної культури. Осмислення специфіки формування політичної культури правоохоронця здійснюється у низці робіт учених-юристів (В. Горшенев, О. Скакун, С. Сливка). Серед чинників, що впливають на зазначений процес, виокремлюється вплив засобів масової інформації. Щодо засобів масової інформації та їх функцій (зокрема – інформаційної), то ці питання перебувають, як правило, в полі наукових інтересів представників політології (Г. Алмонд, С. Верба, К. Левківський, В. Липинський, Г. Полуніна). Питання щодо застосування сучасного інформаційного середовища в освітньому процесі середньої та вищої школи розглядають Н. Апатова, А. Верлань, О. Гончарова. Окремі аспекти формування політичної культури офіцерів-прикордонників розглядають у своїх працях І. Грязнов, Д. Іщенко, С. Крук, А. Кучеренко, М. Поліщук.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання засобів масової інформації як засобу формування політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття “політика” трактується як складне і багатогранне явище, що зумовлює різні підходи до його вивчення – філософський, соціальний, аксіологічний, педагогічний, психологічний. Оскільки політику можна охарактеризувати як систему ідей, відношень, дій соціальних суб’єктів, які формують, формулюють, реалізують життєво важливі інтереси великих соціальних груп, щоб її опанувати необхідно мати певні політичні знання та вміння.

Термін “політична культура” вперше вжив німецький філософ кінця XVIII ст. І. Гердер [1, с. 271]. Філософія розглядає політичну культуру як комплекс уявлень тієї чи іншої національної або суспільно-політичної спільноти про світ політики, політичного, закони і правила їх функціонування. Вона охоплює сформовані багатьма поколіннями традиції, норми політичної практики, ідеї, концепції і переконання, орієнтації й установки людей щодо існуючої системи в цілому, політичних і соціальних інститутів та найважливіших правил політичної гри [2, с. 188]. З точки зору політології, політична культура є сукупністю установок, переконань, почуттів, яка задає порядок і надає значення політичному процесу, і яка містить базові припущення й правила, що управляють поведінкою в політичній системі. Вона включає в себе як політичні ідеали, так і діючі норми правління [1, с. 271]. Учені-педагоги В. Лозова та Г. Троцько визначають політичну культуру як одну із сфер духовного життя людини, що характеризує її досягнення у засвоєнні політичних знань, умінь, норм і традицій політичної діяльності, які дозволяють регулювати свої політичні дії, поведінку [3, с. 111].

Політична культура прикордонника базується на системі знань про політику, вмінні реалізовувати ці знання на практиці, а також реальному втіленні цих знань і вмінь в професійну діяльність. Наприклад, такі знання: життєво важливі інтереси існуючих політичних суб’єктів; які в теперішній час

існують політичні ідеї, спрямовані на реалізацію цих інтересів; призначення політики в сучасний момент; які можуть бути дії для реалізації цих ідей; характер відносин між суб'єктами політики. Уміння в реалізації цих знань виявляються в розумінні закономірностей виникнення конкретних політичних явищ; розумінні сутності і призначенні цих явищ; умінні прогнозувати політичні явища.

Доречно також урахувати думку, що політична культура виявляється також у лояльному і водночас критично вимогливому ставленні людей до держави, її установ, органів влади, у здатності громадян брати участь у прийнятті рішень, які мають впливати на владу [4]. Зважаючи на викладене, реальне втілення політичних знань і вмінь виявляється в урахуванні офіцером-прикордонником у професійній діяльності таких положень:

існування держави та її політичних інститутів задля забезпечення нормального життя громадян;

пріоритет загальнолюдських цінностей та інтересів над особистими;

пріоритет професійного обов'язку та професійних інтересів над особистими погляди;

вірність ідеї демократії і правової держави, вірність присязі.

На рівні суспільства, у його ментальній площині політична культура охоплює психіку, ідеологію, науку. Одним із засобів формування кожної з них є засоби масової інформації, які являють собою розгалужену мережу установ, що займаються збором, обробкою, поширеннями інформації. У цю мережу входять теле-, радіопрограми, газети, журнали, інформаційні агентства, кінодокументалістика. Всім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують – звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва і розповсюдження інформації. Сьогодні в українському політичному процесі активно починає використовуватися Інтернет, який дозволяє політикам встановити зворотний зв'язок зі своїми виборцями. У інформаційному просторі демократичного суспільства засоби масової інформації відіграють настільки важливу роль, що їх навіть метафорично

називають “четвертою владою”. Сучасні засоби масової інформації є установами, створеними для відкритої публічної передачі за допомогою спеціального технічного інструментарію різноманітних відомостей будь-яким особам. В Україні їх діяльність регулюється законами “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про інформацію”, “Про рекламу”, “Про телебачення та радіомовлення” та низкою інших. Громадські медіа, часто пов’язані з “громадськими комунікаціями” та можуть приймати різні форми, можуть стосуватись різних груп людей та бути пов’язані з великим числом різних напрямків.

Стосовно відомчих засобів масової інформації Державної прикордонної служби України, то ними є відомчі газети, журнали, наприклад, газета “Прикордонник України”, журнал “Кордон”, відомчі теле- та фотостудії тощо. Відомчі засоби масової інформації виконують такі основні функції:

інформаційну – отримання і розповсюдження відомостей про найбільш важливі для персоналу відомства та держави загалом події;

освітню – донесення до персоналу певних знань, у тому числі політичного змісту, що дозволяє адекватно оцінювати, упорядковувати відомості, отримані з різних джерел, правильно орієнтуватися у суперечливому потоці інформації;

соціалізацій – засвоєння персоналом прикордонного відомства політичних норм, цінностей, зразків поведінки, що дозволяє адаптуватися до вимог соціальної дійсності;

критики і контролю – юридична та моральна оцінка подій і осіб, причому у здійсненні контрольних функцій засоби масової інформації прикордонного відомства як правоохоронної структури опираються не лише на громадську думку, але й на закон;

мобілізаційну – спонукання персоналу до певних дій з урахуванням політичної ситуації в державі;

Основними напрямками діяльності відомчих засобів масової інформації є висвітлення політичних подій; висвітлення змін та реформ, що відбуваються в

прикордонному відомстві; вивчення громадської думки; організація обговорення важливих проблем військовослужбовців та працівників; формування політичної культури, моралі та інших якостей прикордонників. Важливу роль у процесі формування політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників відіграють повідомлення у відомчих засобах масової інформації про події в Україні та світі. Досвід переконує нас в необхідності пошуків нових форм політичного виховання військовослужбовців на героїчних традиціях українського народу. Дізнаючись про важливі події в нашій країні і за кордоном, знаменні дати в історії прикордонної служби, вшанування ветеранів, відмінників навчання і оперативно-службової діяльності тощо, курсанти не тільки збагачуються інформацією, але й беруть на себе моральні обов'язки свято і неухильно зберігати і примножувати відомчі традиції.

Дослідження показало, що освітній процес в Національній академії Державної прикордонної служби України служить основою формування і розвитку нових прогресивних традицій. Однак висновок про те, що традиції ДПСУ обумовлені об'єктивною дійсністю, зовсім не означає, що вони формуються і розвиваються стихійно, без цілеспрямованої виховної роботи. Центром цієї роботи в академії є факультети, кафедри та відділ по роботі з персоналом. Формами політичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників із відомчими засобами масової інформації є:

використання на заняттях та виховних заходах героїчних епізодів оборони кордону, повчальних прикладів із оперативно-службової діяльності ДПСУ, прикладів мужності та героїзму сучасних прикордонників;

вивчення історії, воєнної історії своєї Вітчизни, свого міста чи селища, історії прикордонної служби, академії;

широке використання в освітньому процесі засобів, які висвітлюють героїчні вчинки військовослужбовців та правоохоронців, відображають оперативно-службову тематику;

залучення курсантів до участі в упорядкуванні меморіальних комплексів, пам'ятників, інших поховань захисників Вітчизни;

пропаганда в відомчих засобах масової інформації передового досвіду відмінників служби, прикладів мужності та патріотизму.

Формування політичної культури базується на засвоєнні курсантами знань патріотичного характеру, на професійній спрямованості навчального матеріалу, вивченні історичного матеріалу, мови, символіки, культурних надбань народу. Тому у зміст діяльності відомчих засобів масової інформації має входити: отримання та систематизація знань про свою професію, військову службу, свій народ, його історію; знайомство з народними традиціями патріотичного змісту, їх творче застосування у повсякденній діяльності; навчання робити висновки-узагальнення, знаходити і пояснювати причинно-наслідкові зв'язки у суспільно-політичних процесах розвитку демократичної України; формування вмінь, навичок роботи з різноманітними джерелами інформації. Відповідно, у відомчій газеті “Прикордонник України” серед рубрик, матеріали яких відображається на формуванні політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників є такі: “Коротко про головне”, “Офіційно”, “Пріоритети”, “Соціальний захист”, “Герої не вмирають”, “Мужність”, “На гарячих рубежах”, “Міжнародна допомога”, “Актуальне обговорення”, “Гарячі будні”, “З перших уст”, “З кордоном у серці” тощо. У журналі “Кордон” такими рубриками є: “Офіційно”, “Лінія вогню”, “Пульс кордону”, “Безпека”, “Справа честі”, “Точка зору”, “Вічна пам'ять” тощо. Важливо, щоб інформація із засобів масової інформації, в тому числі відомчих, вчасно дійшла до курсантів. Нами було запропоновано віднести до переліку обов'язків командирів курсантських підрозділів такі як систематичне проведення заходів інформаційно-політичного спрямування з метою постійного підвищення політичного рівня військовослужбовців. Заслугове схвалення розповсюдження досвіду командирів підрозділів курсантів, які починають формувати у курсантів політичну культуру з перших днів їх перебування в академії, виховують почуття високої політичної відповідальності за виконання службових завдань. Порядок цієї роботи визначається методичними рекомендаціями щодо

виконання вимог наказу Адміністрації Державної прикордонної служби України “Про роботу з персоналом Державної прикордонної служби України”.

Аналіз експериментальних даних показує, що прагнення до формування та розвитку політичної культури є досить сильним і посідає в ієрархії життєво важливих прагнень курсантів одне з перших місць. Це підтверджують результати опитування, у ході якого 28,8 % курсантів, з якими проводилось експертне опитування, це прагнення поставили на перше місце серед інших.

Під час експериментального навчання майбутніх офіцерів-прикордонників враховувалось, що політична культура є багатоаспектне явище. Вплив засобів інформації на кожен з компонентів його структури є специфічним. Розглянемо компоненти, які визначають політичну культуру прикордонника. Насамперед, це знання політичної історії України. Україна зазнала багатоколоніального тиску, якого не пережив жоден народ в Європі. Це означає, що політична культура як суспільний феномен передусім потребує інтелектуального осмислення історичного досвіду українського народу. Інформаційний фонд щодо історії України становить основу політичної культури прикордонника. Лише теоретично осмисливши минуле, можна здійснити багатоаспектний культурологічний вимір політичної історії України, її політико-культурних елементів. Соціальна пам'ять у питаннях політики, ставлення до власної історії, практики, політичної боротьби активно впливає на формування політичної культури прикордонника, оскільки засвоюються політичні уроки, глибоко усвідомлюється національно-політична ідея.

Сформовані таким чином політичні погляди і знання прикордонника дають змогу більш ефективно аналізувати й оцінювати явища суспільного життя, про які він дізнається із засобів масової інформації. Так чи інакше прикордонник при виконанні службових обов'язків вступає у політичні відносини, політичні діалоги з колегами та громадянами. Тому від змісту інформації та від форми її подачі в конкретному засобі, з яким він періодично чи систематично ознайомлюється, залежить рівень політичної освіченості прикордонника, здатність чітко орієнтуватися у політичних ситуаціях,

роз'яснювати мету і смисл політичних подій громадянам. Проте незалежно від політичних уподобань головним у діяльності прикордонника є право. Тобто передусім прикордонник повинен формувати у собі політичну неупередженість. Отже, впливає що політична культура прикордонника містить знання політичної історії України та сучасної політичної ситуації, вміння надавати їм оцінку та використовувати у професійній діяльності.

Не менш важливою є здатність кожного прикордонника виробити політичний імунітет проти деформації почуттів та переконань, які стають причинною неправильного, а то й фальшивого тлумачення політичного становища в Україні. Тому потрібно розвивати навички осмислення й політико-правових реалій в Україні. Тут найбільш значимою є така функція засобів масової інформації, як критики і контролю, а також мобілізаційна.

Зміст політичної культури прикордонника містить такий компонент, як переконання та усвідомлення політичних цінностей. Політична культура правника сприяє піднесенню цінностей. Політична культура правника сприяє піднесенню культури юридичної діяльності, забезпечує вдумливе, свідоме ставлення до виконання службових обов'язків. Вона передусім постає для прикордонника засобом утвердження загальнолюдських вартостей, передбачення перспективи подальшого розвитку українського суспільства, застерігає від сліпого наслідування чиеїсь (часом ворожої) думки.

Йдеться про уміння прикордонника осмислювати своє ставлення до правової дійсності з політичних позицій. При цьому домінує здатність політичної оцінки національної ідеї, яка є теоретичним підґрунтям політичної культури. Своєю чергою усвідомлення національної ідеї сприяє формуванню у прикордонників глибоких патріотичних почуттів, адекватного розуміння тимчасових політичних, ідеологічних й економічних труднощів. Проте, політична нейтральність невизначеність прикордонника позитивно позначається на виконання професійного обов'язку.

Важливим компонентом політичної культури прикордонника є також уміння передбачити політичні наслідки власної професійної діяльності.

Прикордонник в силу свого професійного призначення не може бути пасивним спостерігачем політичного життя країни. Освітня та інформаційна функції засобів масової інформації забезпечують опанування майбутнім офіцером-прикордонником політичної науки, усвідомлення мети розвитку українського суспільства і уміння застосовувати це при вирішенні конкретних життєвих ситуацій.

Одним із методів демократизації і правого розвитку України є якомога повніше врегулювання суспільних відносин правовими нормами. Саме через засоби масової інформації до широкого загалу, у тому числі представників прикордонного відомства, доноситься думка, що правові та економічні реформи обов'язково повинні супроводжуватись політичними. Справа у тому, що розв'язати правові проблеми неправовими та силовими методами неможливо. Це особливо стосується України, де політичні надії й сподівання поступово перетворювалися у політичні орієнтації. Відтак методологічного значення у діяльності прикордонника набуває українська політична етика, що вміщує поєднання національних та загальнолюдських цінностей. У процесі виконання службового обов'язку прикордонник має керуватись державницькими цілями, передбаченими Конституцією України. Тільки з позиції конституційної культури та інтересів держави він спроможний справедливо вирішувати політичні інциденти у правовій діяльності. Політичні права людини, закріплені в Конституції України, прикордонник зобов'язаний охороняти, оскільки у протилежному випадку можуть виникнути правові наслідки. Загалом політична культура прикордонника є основою розв'язання правових проблем при виконанні службового обов'язку. Специфіку політичної культури нації зумовлює своєрідність національної культури в цілому, оскільки першоджерелом є духовно-ментальні алгоритми етносу. Різні форми культури по-різному пов'язані з “душею народу”.

Отже, політична культура офіцера-прикордонника – це складний соціально-культурний феномен. Вона включає політичну свідомість, культуру політико-правової поведінки, сприяє культурі діяльності по охороні кордону в

цілому. Тут поєднується політична наука з конкретними політико-правовими діями на основі духовної, патріотичної, громадянської, моральної, правової й інших видів культур.

Висновок та перспективи подальших наукових розвідок. Результати проведеного дослідження переконують, що формування політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників можливе лише за умови здійснення політичного виховання, органічно поєданого із духовним, громадянським, патріотичним, моральним, правовим тощо, причому дотримуючись принципу максимального використання можливостей самовиховання. Це стає можливим з використанням засобів масової інформації (особливо – відомчих). Та чи інша подія, явище, описане словом, передане за допомогою образів, предметів або відображене в аудіо-, відео- і електронних варіантах, поміщених в засобах масової інформації, значно збільшує свою значущість, адже має великий вплив, бо про них знає велика кількість осіб, споживачів інформації. Активне використання засобів масової інформації як засобу формування політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників має відбуватися як на заняттях, так і в позанавчальний час.

Висока значущість засобів масової інформації як засобу формування політичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, прогалини у системі їх використання в умовах освітнього процесу відомчого вищого навчального закладу Державної прикордонної служби України, а також певні протиріччя у визначенні форм подачі інформації потребують проведення перспективних досліджень.

Список використаної літератури

1. Левківський К. М. Політологія : підручник для студентів вищих закладів освіти. 5-те видання. – Львів : “Новий Світ-2000”, 2006. – 476 с.
2. Гаджиев К. С. Политическая философия / К. С. Гаджиев. – М. : ОАО “Издательство “Экономика”, 1999. - 606 с.
3. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посібник/ В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – [2-е вид., випр. і доп.]. – Х.: “ОВС”, 2002. – 400 с.

4. Сухомлинська О. В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності / О. В. Сухомлинська [та ін.] // Педагогічна газета. – 2000. – № 6.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2015

Мирошніченко В. І. Использование средств массовой информации как средства формирования политической культуры будущих офицеров-пограничников

В статье осуществлено обоснование целесообразности использования средств массовой информации как средства формирования политической культуры будущих офицеров-пограничников. Автор обращает внимание, что любая политическая событие, явление, отражены в средствах массовой информации, значительно увеличивают свою значимость, имеют большее влияние, потому что о них знает большое количество лиц, потребителей информации. Активное использование средств массовой информации как средства формирования политической культуры будущих офицеров-пограничников должно происходить как на занятиях, так и во внеучебное время.

Ключевые слова: *политическая культура, средства массовой информации, компоненты политической культуры, будущие офицеры-пограничники.*

Miroshnichenko V. I. Using the media as a means of political culture of the future officers of border guards

The advisability of using media as means of the future border guard officers' political culture formation has been grounded in the article. The author emphasizes that any political event, phenomenon, depicted in media, considerably increases its significance, has more influence, because it becomes known by big audience of information consumers.

The future border guard officer's political culture is considered by author as complex social and cultural phenomenon, which includes political consciousness, the culture of political and legal conduct, promotes border security culture by and large.

Here political science combines with certain political and legal actions on basis of spiritual, patriotic, civil, moral, legal and other kinds of cultures. Media influence on every component of the future border guard officers' political culture is specific.

The author suggests using of such forms of the future border guard officers' political education with Office media:

using heroic episodes of border defense, edifying examples from the State border guard service operational and service activity, examples of courage and heroism of modern border guard officers at lessons and educational events;

studying history, Homeland, city or village military history, border guard service history, history of the Academy;

wide using of means, which highlight heroic actions of military personnel and law enforcement officers, reflect operational and service subject in educational process;

involving cadets into the process of memorial complexes, monuments and other Homeland defenders' burials ordering;

propaganda of the advanced experience of the excellent service, examples of courage and patriotism in the Office media.

Active using of media as means of the future border guard officers' political culture formation should to be present as at lessons as outside the classroom.

Keywords: *political culture, media, political culture components, future border guard officers.*